

EKREM, RECAİZADE MAHMUT (1847-1914)

HAYATI

19. yy Osmanlı Edebiyatı'nın önde gelen isimlerinden olan Recaizade Mahmut Ekrem, 1 Mart 1847'de İstanbul'da doğdu. Takvimhane Nazırı Recai Efendi'nin oğlu olan yazar, genç yaşta babasından Arapça ve Farsça öğrendi. 1858 yılında ilköğretimini tamamladıktan sonra eğitimine özel hocalarla devam etti.

Maktab-i İrfan'ı bitirdikten sonra girdiği Harbiye İdadisi'ne sağlık sorunları yüzünden tamamlayamadı. Ardından 1862 yılında Hariciye Nezareti Mektubi Kalem'i'nde memurluğa başladı. 1868'de Şura-ı Devlet Muavini oldu. 1874'te Tanzimat ve Nafia Daireleri Başmuavinliği'ne atandı. Bir yandan da Mekteb-i Sultani'de (Galatasaray Lisesi) öğretmenlik görevine devam etmekteydi.

1908'de II. Meşrutiyet ilan edildiğinde kurulan Kamil Paşa kabinesinde Maarif Nazırı oldu. Edebiyatla genç yaşta ilgilenmeye başlayan Recaizade Mahmut Ekrem'in ilk yazıları Namık Kemal'in yönetimindeki Tasvir-i Efkar gazetesinde yayınlandı. Namık Kemal ile tanışmasının etkisiyle onun edebiyatından etkilendi ve "Encümen-i Şuara"ya katıldı. Namık Kemal'in gitmesinden sonra ise gazete onun yönetiminde kaldı.

Recaizade Mahmut Ekrem'i en çok etkileyen olaylardan biri üç oğlunu da genç yaşta kaybetmesi oldu. 1870 lerden sonra kendini tamamen yazmaya verdi, batı edebiyatından çeviriler yaptı. "Sanat için sanat" görüşünü savunan yazar, sanatta güzellik ilkesine bağlı kaldı. Eserlerinde genellikle aşk ve ölüm temalarını işledi. 1870 yılında ilk oyunu olan "Afife Anjelik"i yazdı. Ardından ertesi yıl "Nağme-i Seher" adlı şiir kitabının yayımladı. Muallim Naci ile olan fikir ayrılıkları neticesinde Edebiyat-ı Cedide'nin kurulmasına zemin hazırladı. Başta Tefik Fikret olmak üzere bir takım edebiyatçıları çevresine topladı. Tanzimat ve Batı edebiyatı düşüncesinin yeni kuşağa aktarılmasında etkili olan yazarın en çok bilinen ve tek romanı olan "Araba Sevdası" Türk Edebiyatı'nda gerçekçilik akımının ilk örneklerinden biridir. Bu romanında parasını eğlence ve lüks hayata harcayanları sert bir dille eleştiriyordu.

Türk Edebiyatı'nın gelişmesinde ve yenileşmesinde önemli bir yeri olan Recaizade Mahmut Ekrem, 31 Ocak 1914'te Meclis-i Ayan üyeliği devam etmekte iken hayata veda etti. Ölümü nedeniyle okullar tatil edildi ve büyük bir cenaze töreni hazırlandı. Ölümünden çok etkilendiği oğlu Nejad'ın Küçüküsu'daki mezarının yanına defnedildi.

Eserleri

Şiir:

1871	-Nağme-i Seher
1873	-Yadigâr-ı Şebâb
1883-1885	-Zemzeme (3 cilt)
1888	-Tefekkür (düzyazı ile karışık)
1893	-Pejmürde (düzyazı ile karışık)
1900-1910	-Nijad Ekrem (2 cilt, anılarla birlikte)
1914	-Nefrin

ROMAN:

1896-1963	-Araba Sevdası
-----------	----------------

ÖYKÜ:

1888	-Saime
1890	-Muhsin Bey yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi
1895	-Şemsa

OYUN:

1870	-Afife Anjelik
1873	-Atala yahut Amerikan Vahşileri
1873	-Vuslat yahut Süreksiz Sevinç
1916	-Çok Bilen Çok Yanılır

DÜZYAZI:

1872	-Talim-i Edebiyat
1886	-Takdir-i Elhan

1888	-Kudemaden Birkaç Şair
1896	-Takrizat

TEMALAR

Genel bakış Recaizade Mahmud Ekrem'in eserlerinde öne çıkan temalar aşk ve ölüm üzerinedir. Çoğu eserde birbirine aşık olan kişiler ölecek birbirine kavuşmamaktadır. Aşk açısından yataklara düşerek ölümle sonuçlanan hayatlar görmekteyiz.

1.Aşk/ Ölüm Aşk teması gibi Recaizâde'de de en çok değer verilen temalardandır. Belli başlı bir sevgili tipinden ziyade aşkın güzelliği ve romantik duygusu eserlerinde kendini gösterir. Eserlerinde ürkek, çekingen aşık modeli görülür. Kavuşamayan, acı çeken sevgili figürüne sıkça rastlanır. Eski edebiyatın klişe aşık ve sevgili anlayışından sıyrılış, aşktan gelme sızlanış, çoğu eserinde görülür. Aşk ve ölüm temalarını birbirinden ayırmak mümkün değildir. Çünkü neredeyse her aşk ölümle sonuçlanmıştır. Ölüm duygusu tüm gerçekliği ve ferdiliğiyle hissedilir. Ölümün yarattığı çaresizlik, acı, sızlanış, gözyaşı ve sorgulama metafizik düşüncelerin doğmasına neden olur. Recaizâde aşkın kendisinden ziyade ölen sevgilinin arkasından çekilen ızdırabı anlatmıştır.

Atala Yahut Amerikan Vahşileri Ayır dinlere sahip iki sevgilinin birbirine olan aşkı anlatılmıştır. Birbirlerini çok sevmelerine rağmen dinlerine ait bir takım kurallar onları birbirinden ayırmıştır. Şaktaş esir düştüğü kabile reisinin kızı Atala ile birbirine aşık olurlar. Bir çok defa ellerinden kurtulmasına rağmen aşık olduğu kızdan vazgeçmez. Onunla kalarak öldürülmeyi göze alır. Atala'yı ikna ederek beraber kaçarlar fakat Atala hem dinsel sebeplerden hem de annesine verdiği sözden dolayı aşkına kavuşamayacağını bilmektedir. Bu nedenle yanına aldığı zehiri içerek canına kıyar.

Muhsin bey Yahut Şairliğin Hazin Neticesi Muhsin Bey'de tema aşktır; tipik romantik bir aşk. Genç şair Muhsin, doğarken annesinden aldığı veremden ölen sevgilisi Dilârâ'nın acısı ile için için yanar. Bu yetmiyormuş gibi tabiatın hişmine uğrar. Dilârâ'nın mezarı başında geçirdiği o soğuk gecede zatürreye tutulur; iki ayrı dert onu yer bitirir. Bu dünyada doyamadığı sevgilisine öteki dünyada kavuşur.

Vuslat Vuslat'ta işlenen konu aşktır. İstanbul'un tanınmış ailelerinden Tefvik Efendi'nin oğlu Muhsin Bey ile küçük yaşta konağa besleme olarak alınan Vuslat iki kardeş gibi büyürler. Bu yakın ilgi aşka dönüşür. Sonra bir takım talihsiz olaylar gerçekleşir. Vuslat ve Muhsin Bey birbirinden ayrı kalır bu ayrılığa dayanamayan aşıklar hastalanarak yataklara düşer. Onları bir şekilde kavuşturmuş olsalar da ilerlemiş hastalıkları buna izin vermez ve birbirlerine kavuştukları gün ikisi de ölür.

Şemsa Asıl adı Seher olan Şemsâ, annesini ve babasını yitirmiş bir Anadolu çocuğudur. Ekrem onu yanına alır; kendi çocuğu gibi yetişmesini ister; bir kere sevgisi düşmüştür. Ancak, küçüğe gösterilen bu yakın ilgi ve özen, onun Anadolu'dan getirdiği zatürree karşısında etkisiz kalır. Hekimlerin çabaları da fayda vermez, sonuç ölümdür.

2. Hırs Hırs teması Çok Bilen Çok Yanılır tiyatro eserinde karşımıza çıkmaktadır. Hırsına yenileyerek karşısındaki insanı çekemeyen ve kıskanan birinin nasıl yalanlar söyleyebileceğini fakat sonuçların kendisi için kötü olduğunu görmekteyiz. İnsanlar başkalarına kötülük düşünürler ve kendilerini başkalarından üstün ve akıllı görürlerse başkaları düşsün diye kazdıkları kuyuya kendileri düşerler.

Çok bilen çok yanılır Azmi Efendi, Edip Efendi'yi kıskanan, düzenbaz ve yalancı bir insandır. Kendi çıkarları için başka insanları kullanır ve onları oyunlarına alet eder. Edip Efendi'nin kızının nasıl olurda bir paşazade tarafından istendiğini düşünür ve bu evliliğe engel olmak için planlar kurar. Tam o sırada seyyah kılığında girmiş olan İhsan Bey gelir ve kimliğinden habersiz olarak onu oyununa dahil eder. Edip Efendi'ye bir düzmece mektup yazarak onu kandırır ve Lütfiye ile onun seyyah sandığı İhsan Bey'i evlendirerek evliliğe engel olduğunu sanır. Ama gerçekten paşazade İhsan Bey'dir. Azmi Efendi, Lütfiye'nin gerçekleri öğrenmesiyle asıl kendi oyuna gelir.

3. Sadakat/Bağlılık Sevdiği insana veya aileye karşı duyulan sadakat ve bağlılık temaları Afife Anjelik ve Saime eserlerinde karşımıza çıkmaktadır. Afife Anjelik'te ne kadar tehdit edilirse edilsin eşine ihanet etmeyen bir kadın, Saime de ise aile olan bağlılık ve vefa borcu işlenmiştir.

Afife Anjelik Anjelik kocasına bağlı ve sadık bir eştir. Kocasını Kont Mişel'in savaşta olmasını fırsat bilen Jozef ahlaksız tekliflerde bulunur. Anjelik, Jozef'in tekliflerini reddederek bu durumu yardımcı Filip'e anlatır. Bu durumu fırsat bilen Jozef, aralarında bir ilişki olduğu iftirasını atarak Anjelik'i zindana kapatır. Cellatların Anjelik'i serbest bırakmasıyla kızıyla dağlarda yaşamaya devam etmiştir. Kocasını Mişel'in ava çıktığı sırada tesadüfen buldukları dağa gelmesiyle tüm sıkıntılarından kurtulur.

Saime Saime'nin annesine ve büyük validesine olan bağlılığı söz konuşur. Annesi öldükten sonra kendisini büyük validesine adanmış onunla birlikte hareket etmiştir. Büyük validesi hastalandığında başından ayrılmayarak ona destek olmuştur. Onlar öldükten sonra yemeden içmeden kesilecek hale gelmiş kendisini yapa yalnız hissetmiştir.

KARAKTER TIPLERİ

Genel Bakış Recaizade Mahmud Ekrem, eserlerinde daha çok birbirine aşık ve sadık sevgililerden söz eder. Ölüm ve çaresizlikte oldukça sık konu edilmiştir. Hemen hemen her eserinde bir hastalık ve ölümlle sonuçlanan kötü bir son bulunmaktadır. Aşk konu edilen eserlerde sevgililer birbirine asla ihanet etmeyen vefakar kişilerdir. Hemen hemen her eserde olduğu gibi Ekrem'in eserlerinde de çıkarıcı ve can sıkıcı karakterlere de rastlamak mümkündür. Fakat çoğunlukta olan iyi niyetli ve yardım sever kişilere yer vermiştir.

1.Aşık/Vefakar Kişiler Recaizade Mahmud Ekrem'in eserlerinde birbirine aşık kişiler oldukça fazladır. Özellikle Atala, Vuslat ve Muhsin Bey Yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi eserlerinde aşktan hastalanan ve hatta ölümlle sonuçlanan kişilere rastlamak mümkündür. Bunun yanında vefakar ve sadık kişilerde eserlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Anjelik (Afife Anjelik) Anjelik adı gibi iffetine düşkün bir kadın olup Kont Mişel'le evlidir. Jozef, Kont Mişel'in savaşta olmasından faydalanarak genç ve güzel bir kadın olan Anjelik'le birlikte olmaya çalışır. Bu teklifi hiddetle geri çeviren Anejlik, Jozef'in isteğini yerine getirmediği için iftiraya uğrar. Jozef'in türlü oyunları ve kara çalmasıyla zindana atılarak, idama mahkûm edilir. Kendisini arzulayan Jozef'in tüm ısrarlarına rağmen kocası Kont Mişel'e ihanet etmeyen Anjelik, hiçbir koşulda ona boyun eğmez, namusunu korumak için zindana atılmayı, zor koşullarda yaşamayı, hatta ölmeyi bile göze alır.

Filip (Afife Anjelik) Anjelik'e yardım etmeye çalışan sadık hizmetkarıdır. Her konuda Anjelik'e destek olan ona asla ihanet etmeyen bir sırdaştır. Anjelik'i Jozef'in iftiralarından korumaya çalışırken, iftiraya uğrar ve idam edilerek hayatını kaybeder.

Muhsin Bey (Vuslat) Vuslat'a aşık olan Muhsin Bey, Vuslat'ın kendisini istemediği ona söylenince kahrolmuştur. Vuslat gittikten asla kimseyle evlenmemiş hep ona kavuşacağı günü beklemiştir. Aşkından hastalanıp yataklara düşmüş, sevdiğine kavuştuğunda ölmüştür.

Vuslat (Vuslat) Küçük yaşta cariye olarak alındığı evin küçük Bey'ine aşık olur. Naime Hanım tarafından iyi bir adamla evlendirilmek ister. Küçük Bey'in kendisini istemediğini hizmetçi tarafından öğrenir ve kahrolur. Bu nedenle evlenmeyi kabul eder. Fakat tam gideceği gün olayın aslının farklı olduğunu Muhsin Bey'in de kendisini sevdiğini öğrenir. Ama herşey için çok geçtir. Evden gittikten sonra aşık olduğu adamı kalbinden atamaz ve kimseyle evlenmez. Ona olan aşkıdan dolayı hastalanır. Sevdiğine geri getirildiği gün onun kollarında ölür.

Saime (Saime) Saime küçük yaşta annesini kaybeder ve büyük validesi ona adeta annelik yapar. Annesinin yokluğunu aratmaz onu sürekli gezdirir. Sekiz yaşına geldiğinde büyük validesi hastalanarak yataklara düşer. Saime büyük validesi vefa borçlu olduğunu düşünerek o hasta yatağında yatarken bir an olsun başından ayrılmayarak borcunu ödemeye çalışır.

Muhsin Bey (Muhsin Bey Yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi) Muhsin Bey uzaktan akrabası olan Dilara ile birbirlerine aşiktir. Aileleri tarafından onaylanan bu ilişkiyi evlilikle sonuçlandırmak isterler. Gelecek baharda düğün yapmak için hazırlıklara başlarlar. Fakat Dilara anne karnında iken verem hastalığına yakalanır. İlişkilerinin üçüncü yılında Dilara 20 yaşına geldiğinde hastalığı iyice ilerlemeye başlar. Ocak ayının başlarında iyice dermansızlaşır ve üç ay sonra vefat eder. Muhsin, doğarken annesinden aldığı veremden ölen sevgilisi Dilara'nın acısı ile için için yanar. Fakat sevdiğinden asla vazgeçmez. Hemen hemen her gününü Dilara'nın mezarında geçirir. Dilara'nın mezarı başında geçirdiği o soğuk gecede zatürre ye tutulur; iki ayrı dert onu yer bitirir. Bu dünyada doyamadığı sevgilisine öteki dünyada kavuşur.

Şaktas (Atala yahut Amerikan Vahşileri) Şaktas, ailesine ve vatanına bağlı biridir. Sevdiği kız başka bir dine sahip olsa bile ondan vazgeçmeyen sadık bir aşiktir. Şaktas, Atala'nın kabilesinin eline düşer ve mahkum edilir. Orada gördüğü Atala'ya aşık olur. Atala onu kurtararak kaçmasını söyler fakat Şaktas aşık olduğu kızdaki vazgeçmez ve onunla kalmayı hatta bu uğurda ölmeyi tercih eder.

Atala (Atala yahut Amerikan Vahşileri) Atala sevdiği adam olan Şaktaş her defasında kurtarmak için kendisini tehlikeye atar. Birkaç avcı Şaktas'ın başında nöbet tutarlar. Fakat avcılar oldukça yorgundur ve uyumak isterler. Şaktas'ın yeniden kaçmaya çalışacağından korktukları için bir fikir bulurlar. Hepsini bir ipi Şaktas'a bir ipi kendilerine bağlar ve uyurlar. Atala gelir ve Şaktas'ın eline bağlanmış olan ipleri kesmeye başlar. Atala, kendisinin de başında adamlar olduğunu onlardan kaçmak için fırsat bulur bulmaz yanına geldiğini söyler. Şaktas, Atala birlikte ormana doğru kaçmaya başlar.

2.Bencil/ Can sıkıcı karakterler Her eserde olduğu gibi Recaizade Mahmud Ekrem'in de eserlerinde kötü karakterler bulunmaktadır. Afife Anjelik'te ahlaksız olan Jozef, Vuslat'ta yalan söyleyen

Servinaz ve Lutfiye Hanım, Çok Bilen Çok Yanılır da kendini zeki sanan Kadı Efendi, Atala da ise düşmanlık besleyen ve esir öldüren Simagan bu eserlerde karşımıza çıkan kötü karakterlerdir.

Jozef (Afife Anjelik) Anjelik'e karşı hissettiği tutku nedeniyle, savaşta olan efendisi Kont Mişel'e ihanet eden Jozef, kötülüğü ile öne çıkar. Amacına ulaşmak için her şeyi göze alan bu karakter, Anjelik'e sahip olmak için her yolu dener. Filip'in idamına sebep olmuştur, fakat attığı iftiralar, ettiği kötülükler sonuçsuz kalır. Kont Mişel gerçekleri öğrenince Jozef tutuklanır, yaptıklarının cezasını çekmek için mahkemeye çıkartılacaktır.

Servinaz (Vuslat) Evin cariyelerinden biri olan Servinaz, Vuslat'ı Muhsin Bey'den kıskanarak yalan söyler. Her ikisine de ayrı ayrı gidip birbirlerini istemediklerini söyleyerek bu aşıkların yıllarca ayrı kalmasına daha sonra hastalanarak ölmelerine sebep olur.

Lutfiye Hanım (Vuslat) Vuslat'ı istemeye gelen, kendisini paşa karısı olarak tanıtan esir ticareti yapan fettan bir kadındır. Vuslat'ı bir düğünde gördüğünü ve çok beğendiğini söyleyerek oğluna ister. Kendisini bir paşazade karısı olarak tanıtarak Naime Hanım'ın gözünde itibar kazanır. Vuslat'a ağırlık olarak altı yüz altına verir ve bin altına Mustafa Bey'e satar.

Kadı Azmi Efendi (Çok Bilen Çok Yanılır) Maraş Kadısı Azmi Efendi, Kaymakam Edip Efendi'yi çekemez ve anlayamaz. Onun mutsuz olması için her fırsatı kollar ve planlar yapar. Edip Efendi'nin kızı Lutfiye'yi Halep Valisi'nin oğlu İhsan Bey ister. Kadı Azmi Efendi bu haberi duyunca küplere biner, engel olmak için elinden geleni yapar. İhsan Bey ise bu arada Lutfiye'yi önceden görmek için yoksul gezgin kılığına girer ve Maraş'a gelir. Azmi Efendi bu yoksulun İhsan Bey olduğundan haberi olmadığı için kendince oyun yapar ve yoksulu İhsan Bey diye tanıtır Lutfiye ile evlendirir. Fakat gerçekten o yoksul gencin İhsan Bey olduğunu öğrenince kendi kazdığı kuyuya düşer.

Simagan (Atala yahut Amerikan Vahşileri) Moskoküljiler kabilesinin reisi, Atala'nın babasıdır. Natala kabilesine düşman, yakaladığı tüm esirleri yakarak öldüren biridir. Tüm kabile reislerini toplayarak elinde bir esir olduğunu ve bu esirin Natala kabilesinden olduğunu hatta kızıyla beraber kaçmaya çalıştığını söyler. Simagan bu esiri yakmak istediğini belirtir. Fakat bir karara varmak ister . Tutulan esirler yakılmasın da, hizmet mi ettirilsin? Yoksa eskiden beri olduğu gibi yakılsın mı? Bu düşünceler hakkında diğer reislerle bir tartışma başlar. Bazı kabile reisleri yakılsın bazıları ise yakılmasın deyince oylamaya karar verilir. Simagan ile birlikte on üç kişi çoğunluk olarak yakılsın kararının alınmasına sebep olur. Tutulan esirler hemen yakılacaktır.

3.İyi niyetli Karakterler Eserlerde karşımıza her durumda iyi niyetini koruyan yardımsever kişilere de rastlamaktayız. Vuslat'ta Naime Hanım ve Mustafa Bey, Saime de Sadık Efendi gibi karakterle içlerinde asla art niyet barındırmayan iyi kalpli kişilerdir.

Naime Hanım (Vuslat) Muhsin Bey'in annesi olan Naime Hanım, Vuslat'ı küçük yaşta satın almış, onu kızı gibi büyütüp okutmuştur. Ona nakışlar işlemeyi, keman çalmayı öğretmiştir. Tek İsteddiği Vuslat'ın iyi biriyle evlenmesidir. Vuslat'ı istemeye gelenlerin ilk önce kim olduklarını nasıl bir aileden geldiklerini öğrenir. Çünkü kızı gibi büyüttüğü Vuslat'ın sıkıntı çekmesini asla istemez.

Mustafa Bey (Vuslat) Giritli zengin bir tüccar olan Mustafa Bey, Lutfiye Hanım'dan Vuslat'ı alır ve onunla evlenmek ister. Fakat Vuslat'ın başka birine aşık olduğunu anlayınca onu kardeşi yerine koyar ve ona yardımcı olmak ister. Vuslat'ın hastalanıp perişan olmasına dayanamayıp onu İstanbul'a getirerek sevdiğine kavuşmasını sağlamıştır.

Sadık Efendi (Saime) Saime'nin babası olan Sadık Efendi karısı ve annesinin ölümünden sonra kendini kızına adamıştır. Onun mutluluğu için çabalamaktadır. Fakat Saime'nin yalnız kalmasıyla ikinci bir evlilik yapmaya mecbur kalır. Bu evlilikte ilk önce Saime'nin fikrini alır. Kızının onay vermesiyle bir kadınla evlenerek onu yalnızlıktan kurtarmayı amaçlar.